Országos Könyvtári Stratégia 2027–2031

A MEGÚJULÁS IRÁNYAI

Magyarországon legutóbb a 2008–2013 közötti időszakra készült átfogó országos könyvtárfejlesztési stratégia. Ennek lezárása óta több mint egy évtized telt el egységes, valamennyi könyvtártípus számára irányt mutató stratégiai keret nélkül. Eközben átalakultak az információszerzés, a tanulás és a kultúrafogyasztás formái. Bár a digitalizáció, az MI és a dezinformáció is új kihívások elé állítja a könyvtárakat, a legégetőbb feladatok között a fenntartható finanszírozás biztosítása is ott van, az infrastrukturális és munkaerőproblémák felszámolásával együtt.

A digitalizáció, az MI és a dezinformáció is új kihívások elé állítja a könyvtárakat, a legégetőbb feladatok között a fenntartható finanszírozás biztosítása is ott van, az infrastrukturális és munkaerő-problémák felszámolásával együtt

Az említetteken kívül a társadalmi és demográfiai változások is új feladatokat jelölnek ki. Ebben a helyzetben kulcsfontosságú a Könyvtárszakmai Kerekasztal által készített, *konzultációs változatként közzétett Országos Könyvtári Stratégia 2027–2031.*

A stratégia alapvetése, hogy a könyvtár nem pusztán információhordozókat gyűjtő és kölcsönző intézmény, hanem alapvető társadalmi és nemzeti tudásinfrastruktúra. Egyszerre szolgálja az oktatást, a kutatást, az innovációt, a kulturális örökség megőrzését, a hiteles tájékozódást és a közösségi életet. Ebből adódóan a könyvtári rendszer fejlesztése jóval több mint ágazati ügy: valódi nemzeti befektetés. A 2031-re kitűzött jövőkép összehangolt, elérhető és befogadó könyvtári hálózatot ír le, amely mindenki számára biztosít méltányos hozzáférést a tudáshoz. A stratégia valamennyi könyvtártípusra kiterjed, és több egymásra épülő prioritást határoz meg.

Korszerű, együttműködő könyvtári tudásinfrastruktúra

Kiemelt prioritás a széttagolt informatikai háttér felszámolása és a közös szolgáltatások fejlesztése. Itt a teendők között szerepel az országos könyvtári szolgáltatási platform kialakítása, a felhőalapú megoldások terjesztése, a rendszerek összekapcsolhatósága, valamint a MOKKA–ODR megújítása. A közös licenckonzorciumok, az országos üzemeltetés és a kiberbiztonság fejlesztése is cél.

Ugyanilyen fontos a könyvtári adatvagyon egységes kezelése. A stratégia országos repozitóriumi és digitális könyvtári infrastruktúrát, nyílt és szabványos metaadatokat, összekapcsolható kutatási és kulturális adatokat szorgalmaz. Támogatja a nyílt tudományt, a FAIR-alapelvek alkalmazását, valamint az MTMT-hez és a tudományos publikálási rendszerekhez kapcsolódó fejlesztéseket. A digitális kulturális örökség megőrzése érdekében országos digitalizálási programra, összehangolt munkamegosztásra, retrospektív katalogizálásra, állományvédelemre és hosszú távú digitális archiválásra van szükség. A könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködéseinek hatékonyabbá tétele is cél.

Önálló feladat a mesterséges intelligencia felelős könyvtári alkalmazása. A tervek között szerepel MI-alapú szolgáltatások és keresési megoldások vizsgálata, etikai és módszertani ajánlások kidolgozása, innovációs műhely és tudásmegosztó hálózat létrehozása. A magyar digitális könyvtári állomány a hazai MI-fejlesztések fontos erőforrása lehet, miközben az adatvédelem, a hitelesség és a szakemberek felkészítése alapfeltétel marad.

A könyvtárak társadalmi szerepének megerősítése

A könyvtár az egész életen át tartó tanulás, az olvasáskultúra és a társadalmi részvétel helyi központja. Országos és helyi olvasásfejlesztési programok, gyermek- és családbarát szolgáltatások, korszerű tanulási terek, valamint a hátrányos helyzetű csoportokat segítő lehetőségek kialakítása szükséges. Az iskolákkal és felsőoktatási intézményekkel való együttműködés erősítheti a szövegértés, a könyvtárhasználat, az információs, média-, digitális és MI-műveltség fejlesztését.

A dezinformáció és a mesterségesen előállított tartalmak korában a hiteles

információhoz való hozzáférés különösen fontos közfeladat. A könyvtáraknak ma nemcsak megbízható gyűjteményeket és adatbázisokat kell kínálniuk, hanem kulcsszerepük van a forráskritika, a tudatos médiahasználat, valamint az MI-eszközök kritikus értékelésének átadásában is.

A könyvtár mint „harmadik hely" nyitott, biztonságos, pártpolitikai érdekektől független közösségi tér: találkozási lehetőséget, párbeszédet, alkotást és együttműködést kínál. A helyi civil, önkormányzati és kulturális partnerségek, az akadálymentes és befogadó szolgáltatások csökkenthetik a társadalmi elszigetelődést és a digitális szakadékot.

A kutató- és felsőoktatási könyvtárak számára kiemelt a nyílt tudomány és a kutatástámogatás: a kutatási adatok kezelése, a repozitóriumok, a nyílt hozzáférésű publikálás és a közösségi tudomány fejlesztése. A könyvtárhasználó a jövőben nemcsak szolgáltatások igénybevevője, hanem alkotó és partner is lehet, például közösségi kutatásokban és makerspace-műhelyekben.

Megújuló és fenntartható könyvtári rendszer

E prioritás fókuszában a humánerőforrás, az intézményirányítás, valamint a könyvtári rendszer finanszírozási kérdései állnak. Az elöregedő korstruktúra, a szakemberhiány és az utánpótlás nehézségei miatt növelni kell a könyvtárosi életpálya vonzerejét és megtartó erejét. Feladat a könyvtárosképzés korszerűsítése, az országos továbbképzési rendszer és a gyakorló könyvtárak hálózatának fejlesztése, valamint mentor-, tehetséggondozási és vezető-utánpótlási programok indítása. Külön hangsúlyt kapnak a digitális, MI-, adatkezelési, vezetői és változásmenedzsment-készségek.

Az ágazati működésben világos feladatmegosztásra, országos kompetenciaközpontokra és adatvezérelt döntéshozatalra van szükség. A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) megújítása, az egységesebb adatgyűjtés, a teljesítmény és a társadalmi hatás rendszeres mérése mind ezt szolgálja. A fenntarthatóság egyszerre pénzügyi és környezeti kérdés: kiszámítható többéves finanszírozásra, energiahatékony épületekre, környezettudatos beszerzésre és korszerű üzemeltetésre van szükség. Fontos a nemzetközi kapcsolatok és uniós programok kihasználása.

A megvalósítás közös feladat

A stratégia az említett prioritásokhoz három országos fejlesztési programot rendel: tudásinfrastruktúra-fejlesztést; társadalmi innovációt és szolgáltatásfejlesztést; valamint szervezet-, kompetencia- és rendszerfejlesztést. A nemzeti könyvtár a koordinációban, szabványosításban és örökségvédelemben, a felsőoktatási és szakkönyvtárak a kutatástámogatásban, a közkönyvtárak a helyi hozzáférésben és közösségépítésben, az iskolai könyvtárak az olvasóvá nevelésben és információs műveltségben kapnak fontos szerepet. Fontos a határon túli magyar könyvtári kapcsolatok és az ottan közösségek támogatása is.

A célok eléréséhez az állam, a fenntartók, a könyvtárak és a szakmai szervezetek együttműködése elengedhetetlen. A közfinanszírozást pályázati, uniós és egyéb források egészíthetik ki, a szakmai függetlenség és a közérdek megőrzésével.

A stratégia fontos üzenete, hogy a könyvtárak jövője nem kizárólag technológiai fejlesztéseken múlik: a szakemberekbe, a közösségekbe, az együttműködésbe és a társadalmi bizalomba történő befektetés legalább ilyen fontos.

Fotó: Csorba Győző Könyvtár

Műhelymunka Pécsen

A stratégiai koncepció pontosítása és továbbfejlesztése érdekében az Informatikai és Könyvtári Szövetség októberben négy regionális szakmai műhelyt valósított meg Pécsen, Szegeden, Miskolcon és Veszprémben. A rendezvények produktív alkotóműhelynek bizonyultak, hiszen a résztvevők csapatmunkában ötleteltek, javaslatokat fogalmaztak meg, és igyekeztek közös nevezőre hozni a kulcsfontosságú fejlesztési célokat. Többek között arra is keresték a választ, hogy mi igényel pontosítást vagy nagyobb hangsúlyt a szakmai anyagban, illetve, hogy mit lehet helyben megoldani, milyen esetekben szükséges a könyvtárak közötti együttműködés, és mihez lehet indokolt az országos beavatkozás.